

**Proslulou
továrnu Felkl
a syn připomíná
výstava glóbů**

A přece se točí!

**Tohle
jsou ty
nejkrásnější
kousky!**

ROZTOKY U PRAHY (bar) – Sádrové, slaměné nebo rozkládací! Přes 60 glóbůsů zdobí muzeum v Roztokách u Prahy. Byly ručně vyrobené v továrně Felkl a syn, která je vyráběla v osmi velikostech, deseti provedeních a v 17 jazycích. Nejstarší kousek je starý 164 let.

Rakousko-uherskou firmu založil roku 1854 Jan Felkl (†70). Nejprve začal s výrobou německých glóbů, které šly dobře na odbyt. Postupně nabízel více velikostí a v roce 1861 se export rozrostl tak, že výrobky nabízel v 17 jazy-

kových verzích. „Firma byla naprosto soběstačná, vše si vyráběli sami, od dřevěných stojanů přes sádrové koule po polepy a lakování,“ vysvětlila Aha! kurátorka výstavy Marcela Šášinková. Zpočátku se vyráběly

M. Šášinková

koule ze sádry, ty pak byly nahrazeny slaměnými lepenkami. Lišily se i polepy. „Tisklo se černě a mědirytina se ručně kolorovala. Pracný měditisk byl postupně vytlačován zrnitou litografií, která se opakovaně tiskla z kamenů. To umožnilo barevný tisk,“ upřesnila Šášinková.

Voják i zřízenec

Jan Felkl se narodil v rodině sedláka v Baníně u Poličky. Původně sloužil v armádě, poté se usadil v Praze jako zřízenec expedice novin. Koncem 40. let 19. století začal spolupracovat s Václavem Merklassem, který vyráběl malé zemské glóby. Když Merklas zkrachoval, přenechal mu veškeré vybavení. Nakonec vznikla samostatná manufaktura, která se roku 1870 přestěhovala do Roztok u Prahy. Po Felklově smrti převzali zavedený podnik synové, kteří ho udrželi až do roku 1952.

Z výstav do škol

Výrobky byly prezentovány na velkých mezinárodních výstavách průmyslu a kultury. Dosahovaly úspěchů v Paříži, Vídni, Melbourne, Amsterdamu nebo v Praze. Glóbus byl pak schválen ministerstvem vyučování jako pomůcka pro školy obecné a měšťanské. Používal se však i na středních školách.

Jeden z nejstarších glóbů byl vyroben mezi lety 1855 – 1875.

Přísný řád mezi dělníky

Zaměstnanci se dělili do čtyř tříd: učedníci, tovaryši a pomocníci, mistři a dílovedoucí. Ve své třídě se dále rozdělovali dle stáří a zkušeností. Pracovní doba byla od pondělí do soboty a od 6 do 18 hodin. V 8 ráno se snídalo, v poledne byla hodinová pauza na oběd, v 15 hodin se svačilo a v 18 hodin končila směna vyzváněním na zvonec. Povinností bylo mimo jiné svědomitě a slušně chováni, porušení se přísně trestalo.

Foto Aha! – Dan Černovský, Středočeské muzeum

Složitě výpočty

Výroba byla velice náročná, včetně složitých matematických výpočtů a titěrných prací. Konečný glóbus se nakonec lakoval a následovala montáž na osu. Některé se doplňovaly o obzorník, hodinový kruh, kompas či poledníkový kruh.

Pomůcky pro výrobu koule ze sádry.

Výstava představuje přes 60 glóbů.

Výstava Fenomén Felkl

Kdy? Středa až neděle od 10 do 18 hodin do 8. září
Kde? Středočeské muzeum, Roztoky u Prahy
Za kolik? 20 Kč, snížené 15 Kč, rodinné 50 Kč

Získali dva patenty

V roce 1900 získala firma rakouský patent na rozkládací glóbus. Pomocí malého knoflíčku šel otevřít na dvě polokoule, buď západní a východní, nebo severní a jižní. Některé glóby se mohly rozdělovat na čtvrtiny. Další patent byl udělen jako dodatek k prvnímu. Šlo o kombinovaný glóbus, kde ten zemský v sobě ukrýval nebeský. Nesl jméno učitele Františka Lohra.

Litografický lis s tiskařským kamenem.

Model oběhu Země a Měsíce

Mimo glóby se manufaktura věnovala i jiným přístrojům. Telurium znázorňovalo mechanický oběh Země kolem Slunce a oběh Měsíce kolem Země. Tím se mimo jiné vysvětlovalo sluneční a měsíční zatmění. Planetarium (na snímku) bylo podobné, ale navíc doplněno Merkurem, Venuší a Marsem. Dalším výrobkem bylo lunarium, které se skládalo z glóbu na stojanu a Měsíce, obíhajícího ručně kolem glóbu. Sololunarium obsahovalo navíc Slunce.

